

SÁTNEFRIDDJAVUOĐA DEHÁLAŠ MIHTUT EUROHPÁS

1766 Sátnefriddjavuohta prentenfriddjavuođain

Suopmelaš álgagis riegáda vuosttas prentenfriddjavuođaása-hus, mii loahpaha Ruotas čavga ovdasensura sihke hukse vuodu sátnefriddjavuhtii ja rabas demokratiijai.

1789 Frankriikka váldegomiheamis leavvá áddejupmi sátnefriddjavuođas olmmošvuoigatvuohtan

Frankriikka váldegomiheamis addojuvvon olmmoš- ja siviilavuoigatvuođaid julggaštus duddjo modeardna áddejumi demokratiijas ja deattuha sátnefriddjavuođa olmmošvuoigatvuohtan: “Buot riikkavuložat ožžot hállat, čállit ja almmustahttit oaiviliiddiset friddjat earret dalle, go sii leat sivalaččat dán friddjavuođa lágas meroštallon boasttogeavaheapmái.” (Friddja jorgalus suomagielas sámegeillii).

1950 Sátnefriddjavuohta dorvvastuvvo láhkaásahemiin

Eurohpá olmmošvuoigatvuođa-soahpamušain mánggat Eurohpá riikkat čatnasit dáhkidit buohkaide olmmošvuoigatvuođaid ja sátnefriddjavuođa iežaset láhkaásahemis. Soahpamuša mielde juohkehaččas lea vuoigatvuohta buktit oaivilis olggos ja oažžut dieđu, muhto friddjavuođa oažžu ráddjet, juos dat áitá riikka dorvvolašvuođa dahje nuppi olbmo vuoigatvuođaid.

1948 ON nanne sátnefriddjavuođa gullat buohkaide

ON:a lahttoriikkat čállit vuollái olmmošvuoigatvuođaid universála julggaštusa vai garvit nuppi máilmisoađi hirpmaid olmmošvuođa vuostá. Maiddái sátnefriddjavuohta girjejuvvo olmmošvuoigatvuođaid oassin.

1990-logus interneahhta viiddida sátnefriddjavuođa

Interneahta šaddan dábálabbon lasiha rabasvuođa ja oasálašvuođa. Riikkavuložat sáhttet dál gilvohallat sisdoaluid buvttadeamis mediain. Buohkain ii goittotge leat dáidu bládet dahje áddet neahttasiidoaluid, man dihte almmolaš neahttasiidduin gáibiduvvo dál juvssahahttivuohta.

2000-logus loktejit vaššisáгат beavdái

Interneahtas dáhpáhuvi vaššisáгат badjánit almmolaš ságastallamii 2000-logus. Vaššisáгаid ballu váikkuha erenoamážit dihtto ámmátjoavkkuid ja unnitloguid hállui mitalit oainnuideaset almmolašvuođas ja oassálastit servvodatlaš váikkuheapmái.

2001 Sátnefriddjavuohta vákšojuvvo gozihanteknologiijain

Čakčamánu 11. beavvi terrorfallehemiid maŋŋá gozihanteknologiija viidána oalle olu miehtá máilmmi. Čavganan gozihemiin háliidit eastadit informašuvdnavaikkuheami, cyberrihkolašvuođa ja gielisođdasiid muhto dan ballet maiddái gáržžidit riikkavulošvuoigatvuođaid.

Mii lea sátnefriddjavuođa dilli boahhteáiggis?

Eurohpá uniovdnii gullet mánggat máilmmi sátnefriddjavuođaklassifikašuvnnaid njunušrikkat, muhto maiddái stáhtat, main sátnefriddjavuohta hedjona. Media friddjavuođa sihke unnitloguid ja nissoniid vuoigatvuođaid leat ráddjen ovdamearkka dihte Ungaris ja Polskkas.

2021 koronapandemiija duhkušta sátnefriddjavuođa

Erenoamážit autoritáralaš stáhtat leat ráddjen sátnefriddjavuođa, vuoigatvuođa oažžut dieđu sihke doaimmaheaddjiid doaimmaid koronapandemiija ákkain. Lea várran, ahte spiehkastatdoaimmat báhcet bissovažžan.

2010-logus sosiála media nanosmahtta sátnefriddjavuođa

Vaikko vaššisáгат ja headušteapmi heajudit sátnefriddjavuođa sosiála media, mánggat unnitlogu ovdasteaddjit ja nuorat leat gávdnan sosiála media bokte iežaset servoša ja ožžon jienaset gullosii buorebut go goassige.

Dihtetgo, ahte

dološ greikkagiela sátnefriddjavuođaáddejupmái laktáseaddji sánit “isegoria” (riikkavuložiid oktilaš vuoigatvuohta oassálastit demokrátalaš almmolaš ságastallamii) ja “parrhesia” (hállat rehálaččat) ledje dehálaš klassihkalaš áiggi Atena demokratiija oassi 400 jagi oáá.?